

УДК 330.147

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ІНТЕГРАЦІЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ»

ХАУСТОВА Вікторія Євгенівна

кандидат економічних наук, доцент

КУРОЧКІНА Ірина Геннадіївна

кандидат економічних наук, доцент

Процес формування та розвитку ринкових відносин в Україні потребує поглибленого вивчення теоретичних та методологічних аспектів фундаментальних проблем економічної теорії, одним з яких є інтеграція суб'єктів господарювання.

В сучасних умовах створення інтегрованих структур забезпечує зниження трансакційних витрат, оптимізацію організаційної структури бізнесу, диверсифікацію діяльності, можливість залучення необхідних фінансових ресурсів і концентрації на пріоритетних напрямках виробництва і перспективних НІОКР для експансії на нові сегменти ринків і інші переваги. В рамках інтегрованих структур з більшою ефективністю вирішуються завдання підвищення конкурентоспроможності продукції.

В той же час відсутність концепції економічного розвитку в галузі інтеграції суб'єктів господарювання, відмова держави від прийняття дієвих заходів щодо збереження вже складених господарських зв'язків привели до різкого посилення відцентрових тенденцій в економіці України. Неспроможність крупних виробничих об'єднань, що склалися в умовах командно-адміністративної економічної системи, до функціонування в нових економічних умовах зумовила їх розпад. У поєднанні із скороченням державної підтримки таке положення викликало проблему деградації ресурсного потенціалу більшості галузей, появу технологічної і економічної незбалансованості суб'єктів господарювання. Відновлення виробничого потенціалу України, необхідність радикального перетворення підприємств реального сектора економіки вимагають розроблення нових підходів до інтеграції суб'єктів господарювання, які сприятимуть подоланню структурної роздробленості промислових галузей і комплексів, а також створенню стабільних стійких інтеграційних взаємодій між підприємствами.

Дослідження в цій сфері, що проводяться на сьогоднішньому етапі, більшою мірою націлені на вирішення

практичних завдань. В зв'язку з цим актуальним і необхідним є розробка дієвої теоретичної концепції інтеграції суб'єктів господарювання.

Аналіз наукової літератури дозволяє виділити в рамках економічної теорії різні методологічні підходи стосовно визначення інтеграції суб'єктів господарювання, що пояснюється складністю і багатокompетентністю досліджуваного предмету.

Значний внесок в розробку основ інтеграції як загальнонаукової категорії внесли Авер'янов А., Богачова Г., Богданов О., Гегель Г., Горбатов В., Денисов Б., Енгельгардт В., Кедров Б., Кизим М., Коротков Т., Павельциг Г., Спенсер Г., Шишков Ю., Яковлев І. та інші автори, роботи яких складають методологічну основу дослідження даної проблеми.

В економічній літературі намічені підходи щодо дослідження інтеграції суб'єктів господарювання: інформаційно-фінансовий (Мовсесян А.); маркетинговий (Антонов Г. та ін.); заснований на теорії економічної влади (Дементьев В.); теорії фінансового капіталу (Беляєва В., Ескіндаров М., Паппе Е. та ін.).

Значний внесок щодо дослідження економічного змісту інтеграції суб'єктів господарювання внесли Бакланова М., Герштейн Е, Мещерякова С, Суханова І., Челнокова О. та ін., що розглядали логіку розгортання інтеграції в економіці з позиції системно-еволюційного підходу.

В зарубіжній економічній літературі проблема інтеграції суб'єктів господарювання отримала розробку в працях неокласиків (Борк Р., Блейр Р., Казерман Д., Вінтер Р., Марвел Х. та ін.) і представників неоінституціонального напрямку (Коуз Р., Ерроу К., Уильямсон О., Алчайн А., Демсетц Х. та ін.).

У сучасних умовах розвитку ринкової економіки, що характеризується укрупненням бізнесу, глобалізацією виробництва, посилюванням конкуренції і ускладненням зовнішнього середовища внаслідок прискорення технологічних нововведень, підвищеної ризикованості при прийнятті управлінських рішень тощо, здійснюється вдосконалення управління підприємством (бізнесом), яке зосереджене на пошуку балансу між зовнішніми і внутрішніми дестабілізуючими діями. Але світова фінансова криза та інші дестабілізуючі фактори вимагають від підприємств та їх власників прийняття принципово інших підходів і управлінських рішень.

У вирішенні цього комплексного завдання важливе місце належить інтеграції: вона пов'язана з глобалізацією бізнесу, сприяє пропорційному розвитку галузей і організацій, а також зростанню ефективності їх діяльності. Інтеграція принципово змінює модель організації, її риси і властивості, сприяє активізації інвестиційного процесу і інтелектуального потенціалу шляхом залучення окрім додаткових коштів, доступних лише для інтегрованих структур, також ресурсів, які притаманні внутрішнім джерелам

зростання підприємства (бізнесу) [1]. Використання інтеграції як найважливішого інструменту оптимізації не тільки суб'єкта господарювання, але і економіки взагалі вимагає чіткого розуміння її суті, змісту, особливих рис та переваг. Говорячи про визначення терміну «інтеграція», слід зауважити, що трактування цього поняття не є однозначним, адже це поняття використовується в декількох галузях знань, в кожній з яких його значення має певну специфіку. Таким чином, для системного дослідження дефініції «інтеграція» слід розглянути значення цього терміну з боку лінгвістичної, математичної та економічної наук.

На рис. 1 наведено сфери знань, в яких використовується поняття «інтеграція», а також загальні значення цього терміну з позиції лінгвістики, математики та економіки.

Словник англійської мови Мерріама Вебстера [9] надає такий переклад інтеграції – «...це дія або процес, при якому різні групи об'єднуються на рівній основі в єдине товариство або організацію». Відповідно, «інтегрувати означає формувати, додавати або поєднувати в єдине ціле». Як синонім словник називає слово «об'єднувати», тобто збиратися разом, для формування єдиного цілого». З політичної точки зору це об'єднання зусиль відповідних одиниць

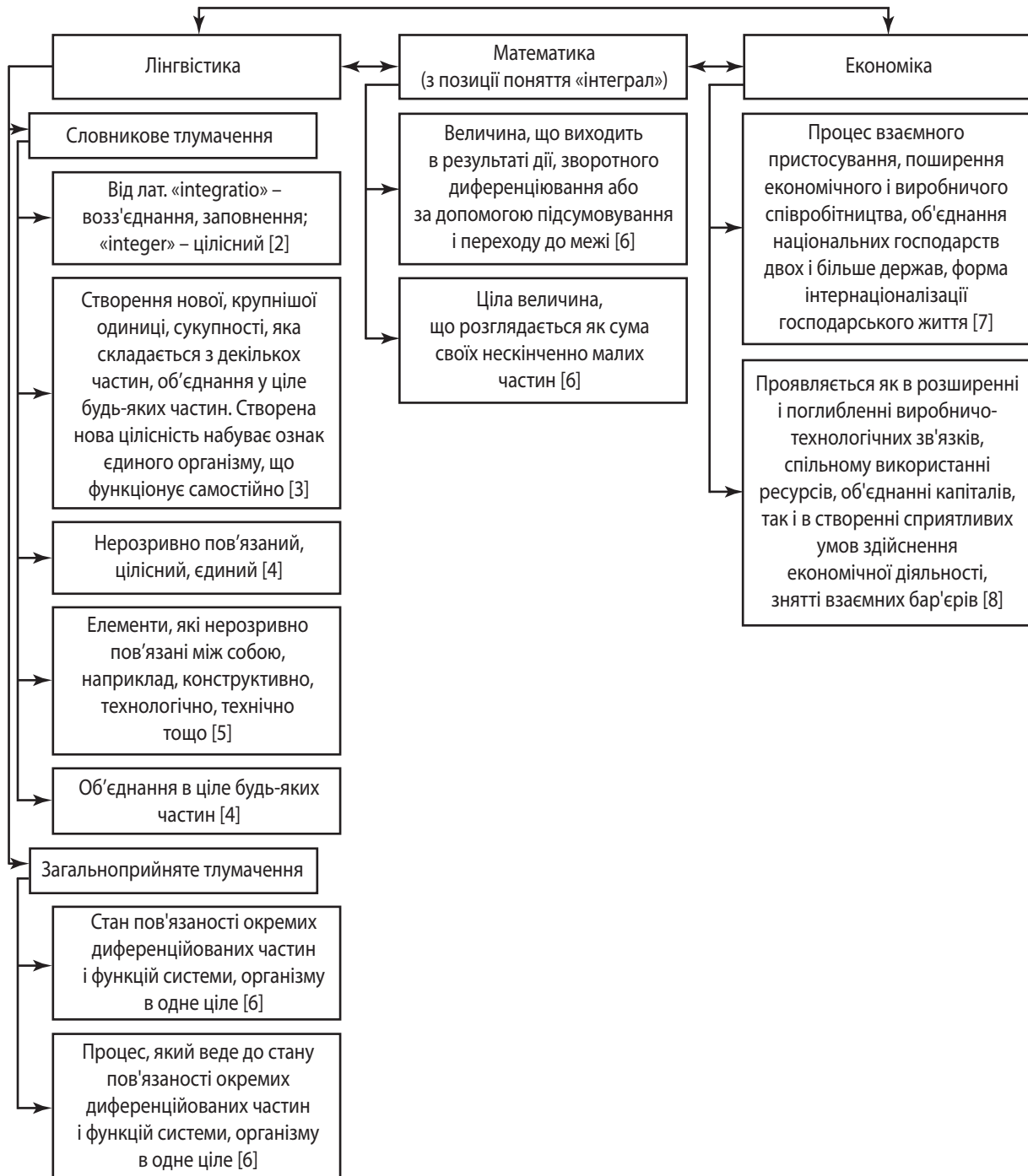

Рис. 1. Загальні значення поняття «інтеграція» з боку сфер знань, в яких використовується даний термін

чи регіональних утворень з метою співпраці в будь-якій зі сфер життя, внаслідок якого виникає самостійна сфера, що володіє ознаками цілого.

Учені почали оперувати терміном «інтеграція» відносно недавно. Американський економіст Фріц Махлуп [10] прослідкував ретроспективу даного поняття і з'ясував, що воно з'явилося не раніше 1942 р. (але сам феномен, безсумнівно, набагато раніше), проте використовувалося це поняття лише в міжнародних економічних відносинах.

Дослідження поняття «інтеграція» передбачає перш за все аналіз теоретичного її змісту, а також загальних методологічних принципів, які обумовлюють інтеграцію в економіці. Розглянемо теоретичні засади та основні принципи інтеграції суб'єктів господарювання.

Так, Енгельгардт В. в своїй роботі [11] зробив спробу визначити природу інтеграції. Зокрема, визначено три рівні інтеграції частин і цілого: виникнення системи зв'язків між частинами; втрата частинами своїх первинних ідентифікаційних якостей у разі входження до складу цілого; поява у виникаючої цілості нових властивостей, обумовлених як властивостями частин, так і виникненням нових систем міжчастинних зв'язків.

Відомий компаративіст Джованні Сарторі ще в 1970-ті рр. під «інтеграцією» розумів деякий кінцевий стан, або процес, або функцію, здійснювану відповідними агентами (наприклад, державами, партіями, групами інтересів і т. п.). Проте, той же Сарторі вказує, що в західних політичних системах термін «інтеграція» не застосовується до будь-якого виду «приєднання» і будь-якого типу «злиття». Наприклад, американські вчені, як правило, заперечують, що інтеграція має хоч якесь відношення до «примусово нав'язуваної одноманітності». Навпаки, вони схильні вважати, що для інтеграції необхідне плюралістичне суспільство, яке, в свою чергу, і породжує його [12].

Засновник теорії організації Богданов А. виділив три фази, що притаманні «тектологічному переходу форм», тобто фактично інтеграції. Перша характеризується невідзначеністю – система знаходиться у стадії становлення, об'єднання; інтеграція прямо не виражена. У другій фазі здійснюється системна диференціація, тобто поляризація елементів системи, збільшення їх різноманітності. Третя фаза – системна консолідація – передбачає цілісне оформлення системи [13].

Багатомірне бачення інтеграції сприяє адекватному розумінню ролі процесів інтеграції і дезінтеграції в економіці. Значний внесок в розуміння суті інтеграції суб'єктів господарювання привнесли дослідження різних фаз інтеграції; взаємодії понять «інтеграція» і «процес», «інтеграція» і «розвиток», «інтеграція» і «прогрес» [13].

Отже, за своїм значенням категорія «інтеграція» тісно пов'язана з цілим рядом понять, що також значною мірою впливають на гносеологію та онтологію предметної галузі. Автор монографії [14] вважає за доцільне визначити ряд додаткових понять, що корелюються з категорією «інтеграція» та відбивають різні аспекти її змістовного наповнення. На нашу думку це необхідно для уникнення плутанини між

схожими за змістом категоріями. Пропонований Пилипенко А. [14] перелік таких категорій наведено на рис. 2.

Автор [14] вважає, що слід звернути увагу на дві категорії, які дозволяють розкрити деякі особливості інтеграційного процесу, але крім цього враховують парадокс цілісності – поняття «диференціація» та «дезінтеграція».

Слід зауважити, що зміст поняття «парадокс цілісності» Садовський В. Н. [15] пояснює таким чином: «... рішення завдання опису якої-небудь системи як деякої цілісності можливо лише за наявності рішення задачі «цілісного» розбивання даної системи на частини, а рішення завдання «цілісного» розбивання даної системи на частини можливо лише за наявності рішення завдання опису даної системи як деякої цілісності...».

Згідно з точкою зору Міротіна Л. [13], парадокс цілісності виражається у взаємообумовленості двох завдань: опису системи як цілісності та опису її частин, що зберігають властивість цілісності (декомпозиції). При цьому слід встановлювати межу, після якої завершується розгляд системи як цілісності. Так, дезінтеграція виражає момент розпаду системи, що є необхідною передумовою її переходу до нового якісного стану.

Якщо інтеграція передбачає рух, під час якого зростає кількість й інтенсивність взаємодій елементів, зменшується їх відносна самостійність по відношенню один до одного, то дезінтеграція може виступати як протилежний процес зменшення кількості й інтенсивності взаємодій. Водночас дезінтеграція може виступати передумовою процесів інтеграційного розвитку, коли, наприклад, підприємство децентралізує діяльність задля більш глибокої інтеграції до ринку або розвиток відбувається за рахунок розукрупнення конгломерату підприємств. Таким чином, головною умовою розвитку підприємства стає нерозривний зв'язок інтеграційних і дезінтеграційних процесів [14].

Слід зауважити, що загалом в філософії виділяється чотири протилежності процесу розвитку, які створюють дві пари класичних контрадикторних протиріч (парадокс цілісності): інтеграція – дезінтеграція, диференціація – дедиференціація. Наведені протиріччя пов'язані між собою станом елементів системи та протікають одночасно. Якщо елементи системи стають менш однорідними, тоді можна говорити про диференціацію. Процес підвищення однорідності системи прийнято називати дедиференціацією [16].

Наприклад, в схемі взаємин інтеграції – дезінтеграції, диференціації – дедиференціації Павельциг Р. [13] розглядає інтеграцію, дезінтеграцію – як процес зменшення кількості і інтенсивності взаємодій системи, процес розкладання, розпаду, руйнування, відокремлення, ізоляції; диференціацію – як рух системи до неоднорідності і, нарешті, дедиференціацію – як процес руху системи до однорідності.

Таким чином, на підставі вищевикладеного, доповнено наведеного на рис. 1 ряд додаткових понять, що корелюються з категорією «інтеграція» та відбивають різні аспекти її змістовного наповнення (рис. 3).

У науковій літературі також розглядаються генетичні аспекти інтеграції.

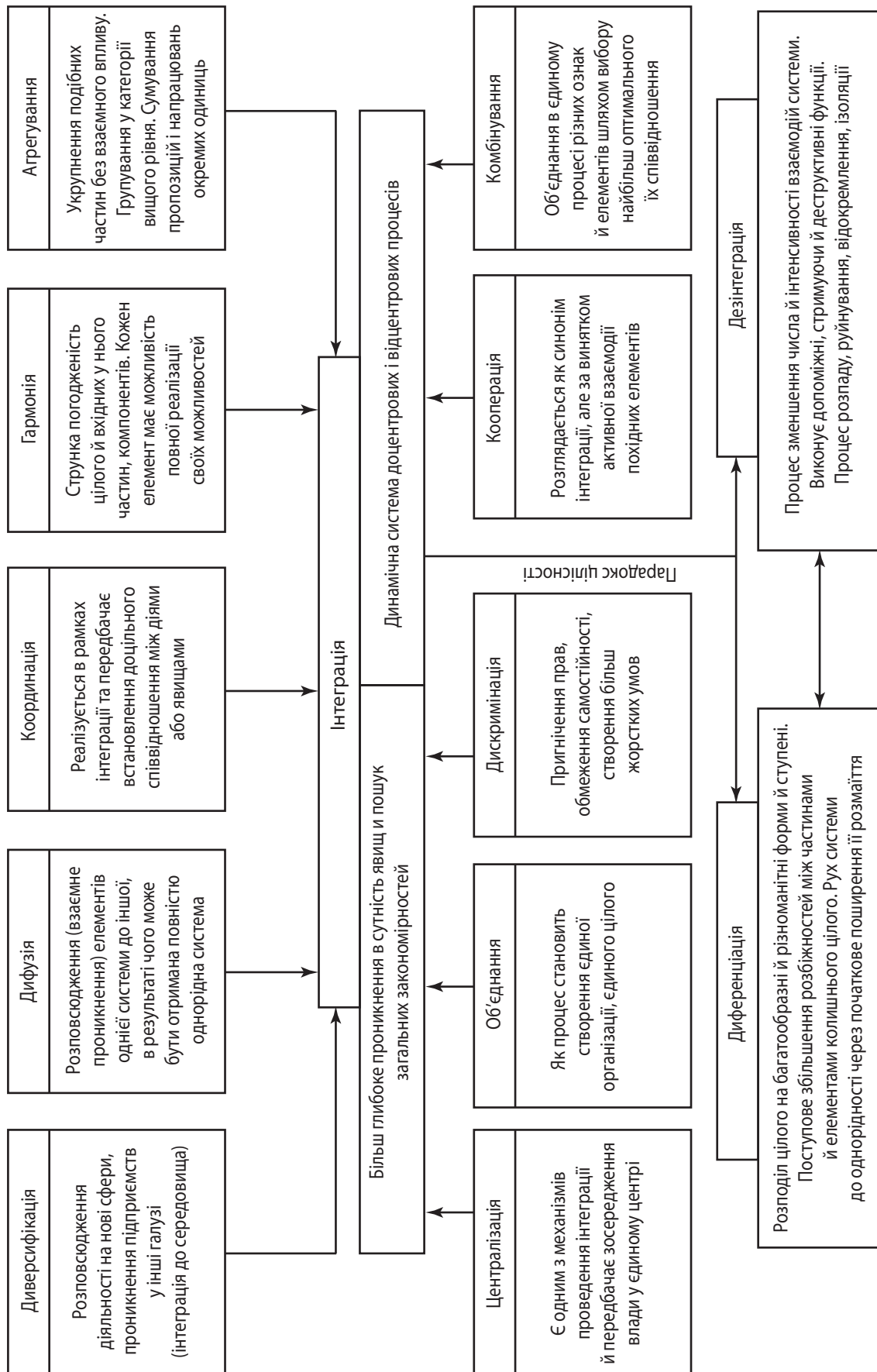

Рис. 2. Складові категорії «інтеграція» та їх взаємозв'язок [14]

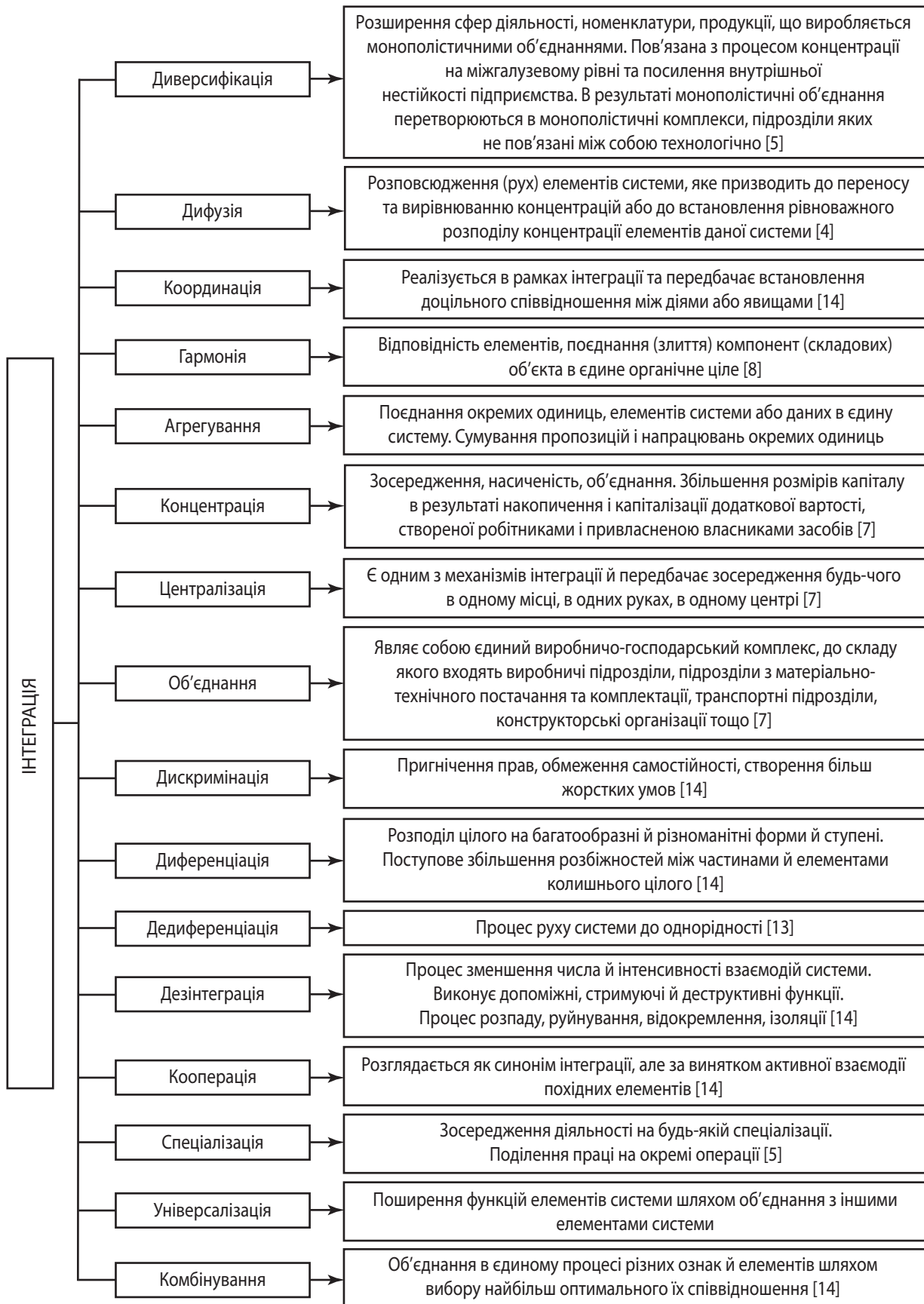

Рис. 3. Складові категорії «інтеграція» та їх сутність

Якнайповніше вираження вони знайшли в роботах Кедрова Б., який виділяє три періоди розвитку диференціації і інтеграції [12]:

1. недиференційований період (античний; дифузний);
2. період односторонньої диференціації («фундаментальна» стадія; «технічна» стадія);
3. період дійсної інтеграції (початкова стадія; середня стадія; вища стадія).

Із деякими уточненнями таку періодизацію можна використовувати і стосовно розвитку інтеграції суб'єктів господарювання.

Дослідження інтеграції в роботі Попова А. [13] розкриває її властивість мати як власні загальнонаукові характеристики низку інваріантних ознак, сукупність яких утворює систему концептуального підходу до політико-економічного дослідження проблеми:

1. універсальність і поліморфічність інтеграції;
2. нерозривний зв'язок процесу і результату;
3. взаємообумовленість процесів інтеграції і диференціації;
4. органічна єдність цілого і його частин.

Їх значущість настільки велика, що вони здатні виконувати роль закономірностей інтеграції в цілому і інтеграції суб'єктів господарювання зокрема.

Розглянемо методологічні підходи щодо дослідження поняття «інтеграція суб'єктів господарювання». На підставі аналізу робіт [2, 12–14, 16] авторами був зроблений висновок про те, що методологічні підходи щодо дослідження поняття «інтеграція» суб'єктів господарювання можна класифікувати з точки зору наукових галузей та напрямків таким чином (рис. 4).

Різноманітність наведених підходів пояснюється складністю, багатоконпонентністю та взаємообумовленістю складових даного поняття. З одного боку, наведені на рис. 4 методологічні підходи є самостійними, а з іншого, доповнюють один одного та в цілому дозволяють отримати всебічно якісне уявлення досліджуваного явища.

В рамках загальнонаукового напрямку щодо дослідження поняття «інтеграція» суб'єктів господарювання виділяють такі підходи [13, 16]:

1. загальнонауковий логіко-методологічний, який розкриває як свої загальнонаукові характеристики низку інваріантних ознак інтеграції, сукупність яких утворює систему концептуального підходу до політико-економічного дослідження проблеми;
2. системно-еволюційний, який акцентує увагу на системних властивостях поняття «інтеграція»: цілісності, доцільності розвитку, структурності і особливо си-

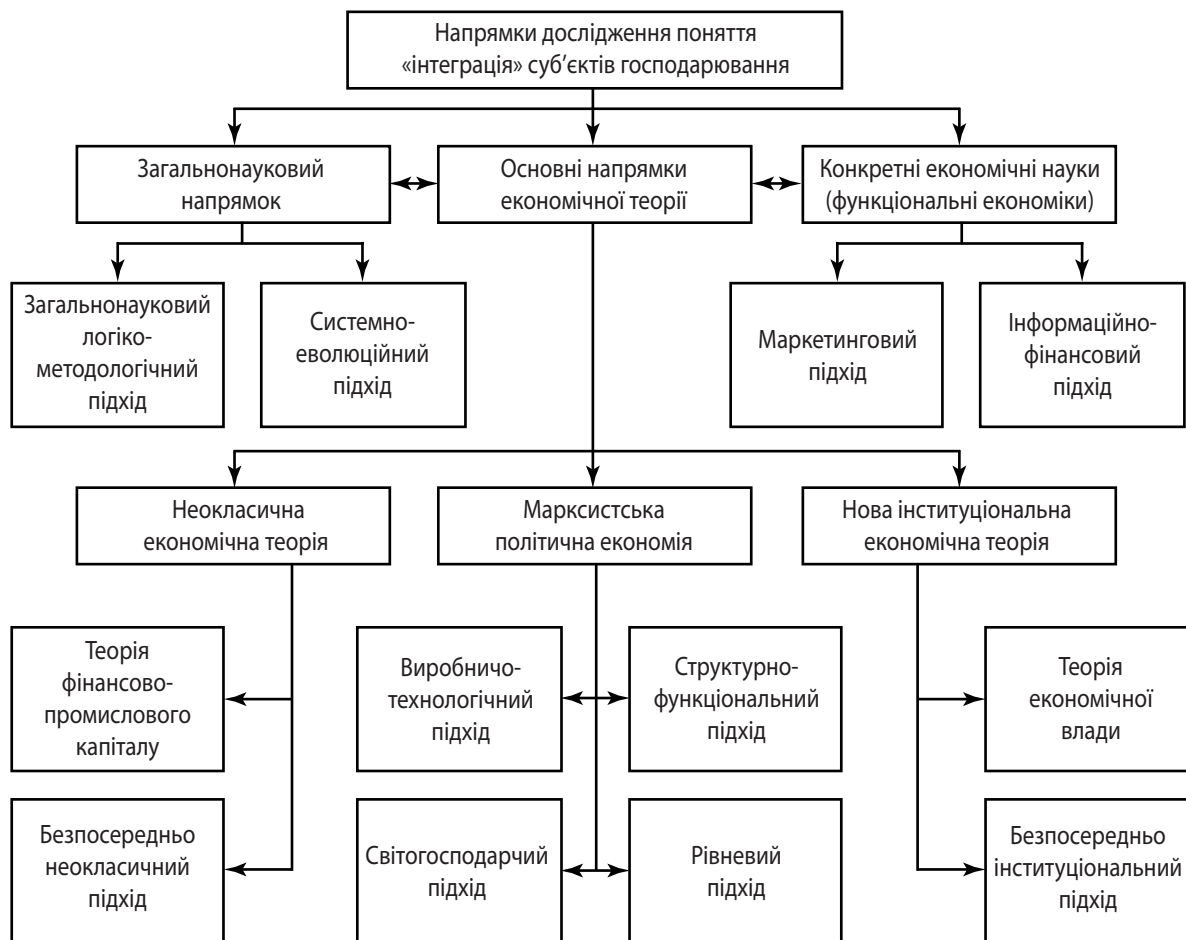

Рис. 4. Методологічні підходи щодо дослідження поняття «інтеграція» суб'єктів господарювання [13]

нергетичного ефекту. Згідно цього підходу інтеграція суб'єктів господарювання:

- є системою, основні поняття якої – елементи (суб'єкти господарського комплексу країни: галузеві об'єднання, промислові підприємства, фінансові компанії, комерційні фірми), стани пов'язаності цих елементів та їх відносини;
- виступає складовою частиною загальної системи національного господарства, що є конкретною системою, відкритою, з одного боку, для зв'язку з іншими конкретними системами, а з іншого – протистоїть їм;
- постійно змінюється, еволюціонує відповідно до мети існуючої системи господарювання;
- є наслідком цілісного відтворювального процесу;
- являє собою цілісну систему, що виникає внаслідок руху і взаємодії її елементів і зв'язків, володіє інтегральними властивостями, які не притаманні окремим елементам господарювання, має стійкі внутрішні зв'язки між цими елементами, переважаючи над їх зовнішніми зв'язками.

Серед основних напрямків економічної теорії щодо дослідження поняття «інтеграція» розрізняють марксистську школу політичної економії, неокласичну економічну теорію та нову інституціональну економічну теорію.

В рамках марксистської школи політичної економії можна виділити такі підходи щодо дослідження інтеграції в економіці [13]:

1. Виробничо-технологічний – пов'язує поняття інтеграції з кінцевим рівнем розвитку процесів концентрації і диференціації виробництва – інтеграцією процесів виробництва і спеціальностей, відновленням органічної єдності всього виробничого процесу на вищому рівні. Стрімкий розвиток продуктивних сил обумовлює бурхливе зростання кількості крупних галузей промисловості.
2. Світогосподарчий – заснований на цілісному сприйнятті єдиного економічного простору. Інтеграція розглядається як свідомо і плановірно регульованого партіями і урядами країн-членів Ради економічної взаємодопомоги (РЕВ) процесу міжнародного соціалістичного розподілу праці, зближення їх економік, формування сучасної високоефективної структури національних господарств.
3. Структурно-функціональний – заснований в рамках політичної економії вченими, які представляють комплексну наукову характеристику змісту інтеграції в її взаємозв'язку з процесами функціональних і рівневих форм організації виробництва, що досліджують рушійні сили, чинники розвитку, закономірності і ефективність на новому історичному етапі. Поняття «інтеграція» розглядається як «... проявлення процесу ототожнення в рамках світового соціалістичного господарства, характеризується розвитком рівнів організації виробництва» [16].

4. Рівневий – акцентує увагу на проблемі розмежування рівнів економічної інтеграції. Економічна інтеграція розглядається з точки зору основної господарської ланки соціалістичного виробництва; з позиції галузі; з точки зору народного господарства загалом, економічної системи в цілому [17].

В рамках неокласичної економічної теорії дослідження поняття «інтеграція» розглядається з боку:

1. теорії фінансово-промислового капіталу, яка повною мірою дозволяє аналізувати інтеграцію виробничих суб'єктів господарювання і фінансово-кредитних інститутів, розглядаючи складні інтегровані структури як організаційні форми функціонування фінансово-промислового капіталу. В рамках даного підходу виділяються чотири основні економічні процеси, які обумовлюють інтеграцію [2]: концентрація капіталу; централізація капіталу; концентрація виробництва; залучення засобів для фінансування діяльності інтегрованих підприємств;
2. безпосередньо неокласичного підходу, який розглядає інтеграцію як елемент структури ринку, що істотно впливає на його ефективність. Вивчає, по-перше, результати нейтралізації негативних зовнішніх ефектів і, по-друге, наслідки посилення ринкової влади (конкурентних переваг), у тому числі шляхом створення бар'єрів входу на ринки [12].

В рамках напрямку нової інституціональної економічної теорії слід виділити такі підходи щодо дослідження поняття «інтеграція» [2, 12, 13]:

1. заснований на теорії економічної влади, який розвивається за допомогою поєднання неокласичної моделі раціонального вибору, її модифікованого варіанту, наведеного в новій інституціональній теорії, – з одного боку, і посилення на соціальну, економічну і політичну нерівність економічних агентів, а також особливості їх взаємодії в умовах нерівності, що притаманне неортодоксальним теоріям: марксизму, традиційній інституційній теорії – з іншого. За допомогою інтеграції суб'єкти господарювання концентрують всі ресурси економічної влади, активно застосовуючи їх;
2. безпосередньо інституціональний підхід, який ґрунтується на виявленні відмінностей можливих способів вирішення проблеми координації в економічних системах і досліджує інтеграцію в контексті мінімізації трансакційних витрат, проблем агентських стосунків і впливу на них розподілу прав власності.

Крім цього, виходячи з рис. 4, було виділено два підходи щодо дослідження поняття «інтеграція» з позиції функціональних економік, а саме:

1. маркетинговий підхід заснований на аналізі і оцінці стану й перспектив розвитку попиту, пропозиції, цін, конкуренції на ринку, де функціонують суб'єкти господарювання і передбачається створення інтегрованої структури; аналізі можливих переваг і проявів недоліків інтеграції. Найважливішим етапом є аналітичне

опрацювання варіантів інтеграції підприємств і оцінка перспектив розвитку ринку, на якому планує функціонувати нова структура [13];

- інформаційно-фінансовий підхід пов'язаний з вивченням впливу інформаційних складових на відтворювальний процес, з одного боку, і інформаційно-фінансових взаємодій між суб'єктами господарювання, з іншого. Сутність його полягає в затвердженні до-

мінуючої ролі інформаційного і фінансового чинників в розвитку інтеграції.

В табл. 1 наведено трактування поняття «інтеграція суб'єктів господарювання» з боку представників різних підходів, в рамках тих чи інших методологічних напрямків, які показані на рис 4.

В табл. 2 наведено групи та ознаки, які, на думку Бутоїної О. [18], визначають поняття «інтеграція».

Таблиця 1

Трактування поняття «інтеграція суб'єктів господарювання» з боку представників різних підходів в рамках методологічних напрямків

Методологічний напрямок	Підхід	Представник	Трактування поняття «інтеграція суб'єктів господарювання»	
1	2	3	4	
Загальнонауковий напрямок	Загальнонауковий логіко-методологічний підхід	Ігнатова Н. В.	Інтеграція – є сторона розвитку, яка пов'язана з об'єднанням в ціле колись розрізаних частин. Вона є своєрідною реакцією на процеси диференціації, що відбуваються у всіх сферах буття і пізнання	
	Системно-еволюційний підхід	Челнокова О. Ю.	Сукупність багаторазово повторювальних взаємодій змінного, передавального, конкурентного і об'єднувального типу, що обумовлюють утворення системи, володіє вищою стійкістю і ефективністю функціонування	
		Кіршін І. О.	Синтетична категорія, що відображає стійкі причинно-наслідкові зв'язки, властиві різним системам виробничих стосунків, що відрізняються досить високим ступенем розвитку суспільного характеру виробництва	
Основні напрямки економічної теорії	Неокласична економічна теорія	Теорія фінансово-промислового капіталу	Гильфердинг Р. Елемент структури ринку, що істотно впливає на його ефективність, дозволяє не лише оцінити стимул – реакції до економічної інтеграції з боку різних ринкових структур, але і визначити наслідки інтеграції для суспільного добробуту, що оцінюється як сума вигравів продавців і покупців	
		Безпосередньо неокласичний підхід	Тироль Ж. Основними шляхами дослідження інтеграції є вивчення, по-перше, результатів нейтралізації негативних зовнішніх ефектів і, по-друге, наслідків посилення ринкової влади (конкурентних переваг), у тому числі шляхом створення бар'єрів входу на ринки	
	Марксистська політична економія	Виробничо-технологічний підхід	Кронрод Я. О. Шишкова Г. Г.	Процес, що характеризується ув'язкою, злиттям елементів виробничої структури в єдиний суспільний продуктивний процес, здійснення необхідних виробничих зв'язків між ними за допомогою спільного, паралельного виготовлення продукту (кооперації)
		Структурно-функціональний підхід	Шарапов І. С.	Певна синтезуюча закономірність, що виражає якісний результат прояву всіх форм усупільнення праці і процесу виробництва
		Світогосподарчий підхід	Новак З.	Процес утворення таких господарських зв'язків, які ведуть до створення крупного комплексу, що являє собою єдине ціле, а також прискорюють розвиток, підвищують національний дохід
			Максимова М. М.	Об'єктивний і в той же час регульований процес взаємного пристосування держав з однорідною соціально-економічною системою, оптимізації їх економічних структур у відповідних міжнародних господарських комплексах. Збільшуються об'єм, масштаби і інтенсивність економічних зв'язків між національними господарствами різних країн і їх складовими частинами
	Рівневий підхід	Белорус О.	Процес, що характеризує міжнародні виробничі відносини; форму громадської організації виробництва; узагальнювальне вираження зростаючої цілісності економічної системи суспільства; процес посилення виробничо-технологічної, організаційно-управлінської і соціально-економічної єдності суспільного виробництва	

1	2	3	4
Основні напрямки Нова інституціональна економічна теорія	Теорія економічної влади	Мовсесян А., Гелбрейт Дж. К.	За допомогою інтеграції суб'єкти господарювання концентрують всі ресурси економічної влади, активно застосовуючи їх. При цьому створюється специфічний владний простір, в якому центральний елемент інтегрованої структури контролює основні аспекти діяльності всіх економічних агентів
	Безпосередньо інституціональний підхід	Клейнер Г., Тамбовцев В., Качалов Р.	Встановлення таких взаємовідносин між суб'єктами господарювання, які забезпечують довгострокове зближення генеральних цілей інтегруючої і інтегрованої сторін. Стосунки чистої конкуренції при інтеграції замінюються одним з варіантів співпраці; при цьому спектр можливостей такої співпраці поширюється від слабкої взаємодії до прямого управління, при якому ринкові стосунки замінюються внутріфірмовими постачаннями
Конкретні економічні науки (функціональні економіки)	Маркетинговий підхід	Іванова О., Смоляго В., Антонов Г.	Заснована на аналізі і оцінці стану і перспектив розвитку попиту, пропозиції, цін, конкуренції на ринку, де функціонують суб'єкти господарювання і передбачається створення інтегрованої структури; обліку впливу і ролі стратегії маркетингу при її формуванні і функціонуванні; аналізі можливих переваг і проявів недоліків інтеграції
	Інформаційно-фінансовий підхід	Мовсесян А.	Пропонований підхід до аналізу інтеграції можна розглядати як елемент загальної синтетичної концепції, яка полягає в руслі інституційної, еволюційної і інформаційної теорій

Таблиця 2

Групи та ознаки, які визначають основний зміст поняття «інтеграція»

Група	Ознака
Організаційні	ідентифікація та відокремлення деяких зв'язків і відносин із всіх існуючих
	управління внутрішніми зв'язками і взаємовідносинами із зовнішнім середовищем в об'єднанні
	виникнення нових різнопланових, більш «м'яких» зв'язків
	перетворення зв'язків із зовнішніх у внутрішні
	системність у співвідношенні цілого і складових його частин
Економічні	висока ступінь співпраці, що супроводжується узгодженістю відтворювальних процесів учасників
	залучення торговельних потоків, формування законодавчих і інституційних механізмів
	збільшення розмірів
	посилення концентрації і диверсифікації
	встановлення мереж виробничо-господарських взаємозв'язків між крупними, середніми та дрібними підприємствами
Юридичні	об'єднання юридичних осіб або юридичних і фізичних (економічних суб'єктів)
	об'єднання шляхом встановлення цивільно-правових відносин
	кількість учасників не зменшується
	кількість учасників – два і більше суб'єктів господарювання
	учасники не змінюють юридичний статус своєї особи
	учасниками можуть бути суб'єкти-власники відокремленого майна

В загальному вигляді інтеграція суб'єктів господарювання як синтезуюча закономірність наведена на рис. 5 [2, 12, 13 – 15, 17, 18].

В основу рис. 5. покладена діалектична взаємообумовленість структурних рівнів і функціональних форм інтеграції суб'єктів господарювання, яка обумовлює її цілісність та наявність емерджентних властивостей [18].

Не підміняючи зміст кожної компоненти сукупності функціональних та рівневих форм організації виробництва, які наведені на рис. 2, інтеграція суб'єктів господарювання є якісним ототожнення їх сутності. Саме тому суспільний розподіл праці, спеціалізація, концентрація, кооперування і комбінування виробництва, разом з рівневими формами реалізуються в системі інтеграції як цілісність.

Пилипенко А. в роботі [14] на підставі семантичного аналізу сформував комплексний підхід до розгляду категорії «інтеграція», який наведено на рис. 6.

З метою розмежування сучасних інтеграційних процесів від процесів централізації, концентрації тощо, а також спіраючись на виявлені ознаки, уточнимо поняття інтеграції.

Інтеграція – це добровільне об'єднання економічних суб'єктів в різних формах і конфігураціях, яке забезпечує поглиблення їх взаємодії і взаємозв'язків, сприяє спільному раціональному використанню розосереджених усередині об'єднання ресурсів з метою підвищення ефективності господарської діяльності і конкурентоспроможності учасників об'єднання, а також отримання синергетичного ефекту.

На підставі аналізу робіт [2, 12 – 18], а також враховуючи вищенаведене можна зробити висновок про те, що інтеграція є розвиток, який пов'язаний з об'єднанням в ціле колись розрізнених частин. Вона є своєрідною реакцією на процеси диференціації, що відбуваються у всіх сферах, на всіх етапах розвитку.

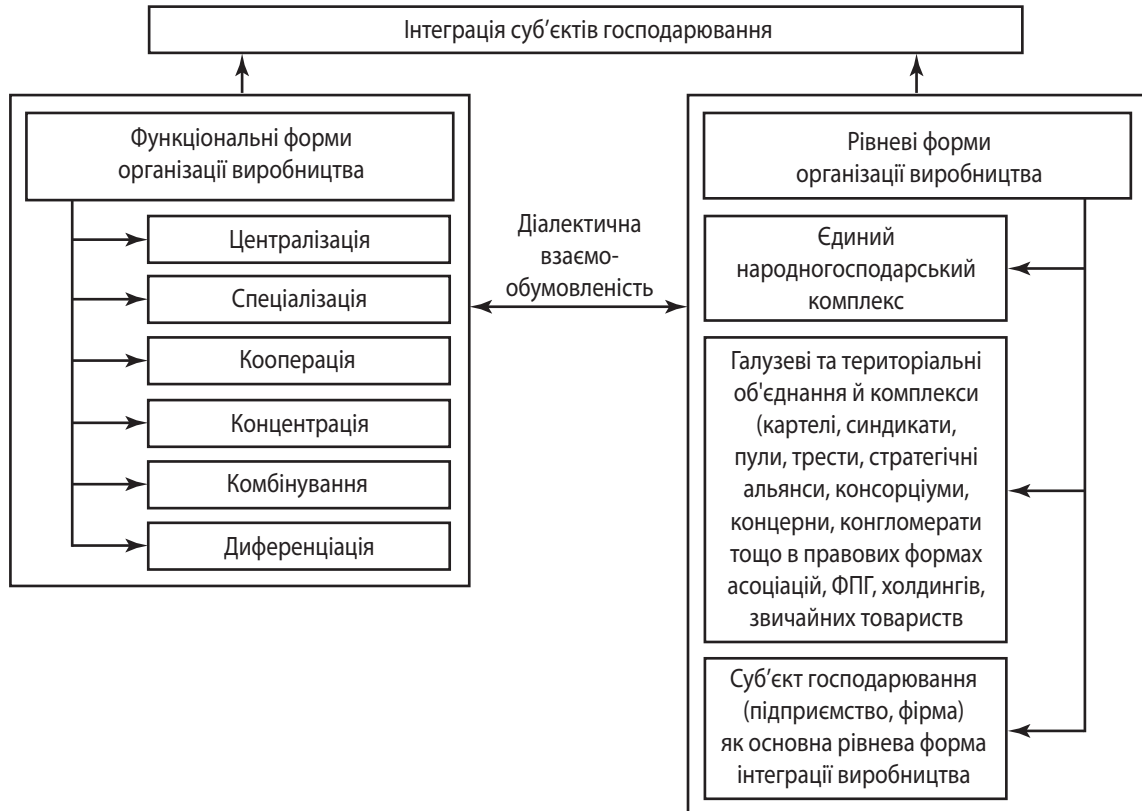

Рис. 5. Інтеграція суб'єктів господарювання як синтезуюча закономірність

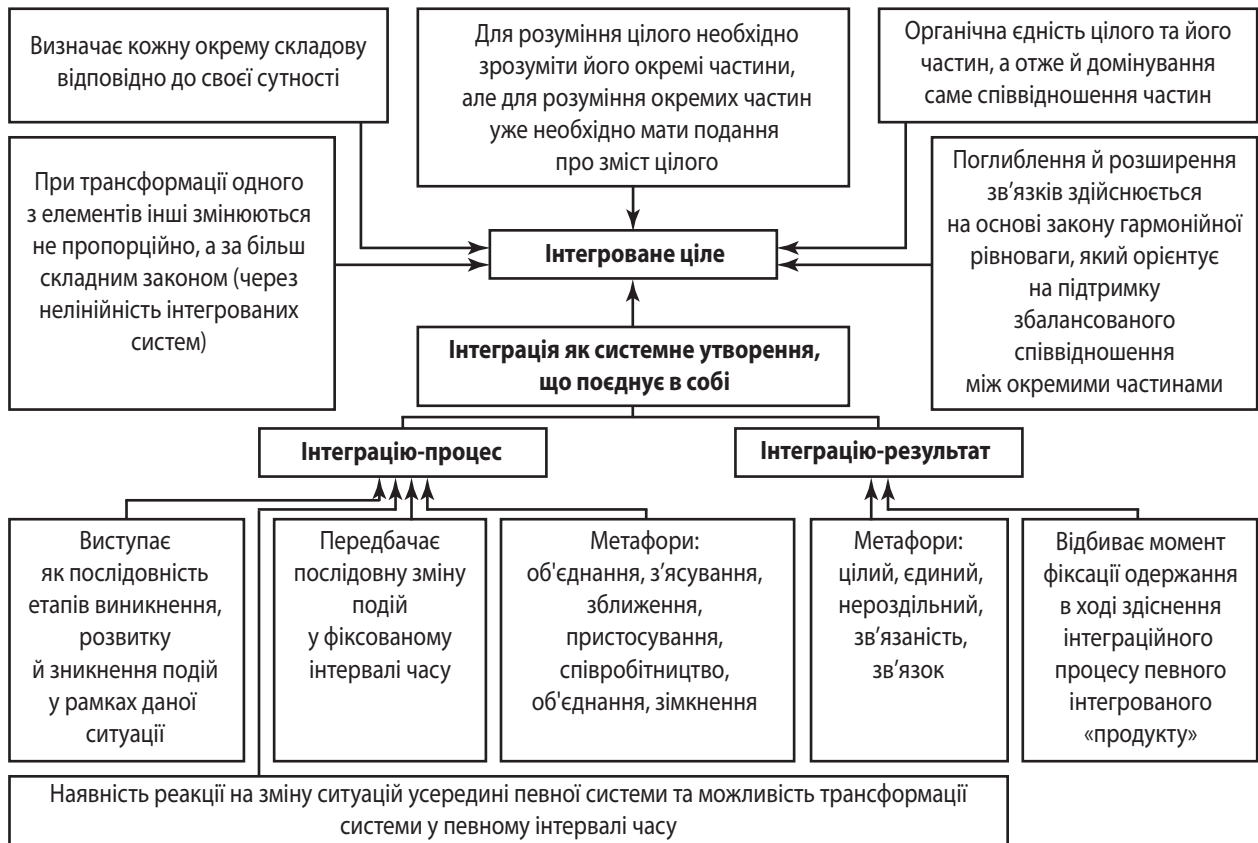

Рис. 6. Триєдиний розгляд категорії «інтеграція» [13]

Відновлення єдності відбувається шляхом перетворення складових елементів, додавання їм нових якостей. Ступінь та інтенсивність цих перетворень багато в чому визначаються внутрішніми можливостями елементів інтеграції, а також цільовими установками, що визначають межі її функціонування і розвитку.

Крім цього, слід зауважити, що інтеграція має двоєдину природу і являє собою, з одного боку, процес, а з іншого – результат; інтеграція як процес – це злиття в єдине ціле раніше диференційованих елементів, що приводить до нових якісних і потенційних можливостей цієї цілісності, а також змін властивостей самих елементів; інтеграція як результат – стан цілісності, впорядкованого функціонування частин цілого, властивість соціально-економічної системи, яка займає всі сторони економічних стосунків на всіх стадіях відтворювального циклу і всіх рівнях ієрархії. Отже, інтеграція є системою стосунків і зв'язків між цілим і його частинами.

Література

- Вишенин Д. А. Управление финансово-инвестиционной стратегией предприятия: основные концептуальные положения // Вестник Волжского института экономики, педагогики и права. – Серия 1. Экономика и управление. – Вып. 5. – Волгоград: Изд-во ВолГУ, 2007. С. 27 – 32.
- Яров Ю. Глобализация экономики и развитие интегрированных процессов в СНГ // Российский экономический журнал, 2001, №1. – С. 74.
- Николаева Т. И. Экономическая интеграция и особенности развития ее в торговле / Т. И. Николаева, В. М. Гаянова // Известия Уральского государственного экономического университета. 2009. № 1. С. 18 – 24.
- Политология: Энциклопедический словарь / Общ. ред. и сост. Ю. И. Аверьянов. – М.: Диалектика, 1993. – 122 с.
- Словарь современных экономических и правовых терминов / Под ред. В. Н. Шимова, В. С. Каменкова. – М.: Амалфея, 2002. – 816 с.
- Большой экономический словарь / Под ред. А. Н. Азриляна. – 3-е изд. стереотип. – М.: Институт новой экономики, 1998. – 864 с.
- Борзов А. Б. Большой экономический словарь. – М.: Книжный мир, 2004. – 896 с.
- Борисов В. К. Большой экономический словарь. – М.: Книжный мир, 2005. – 756 с.
- Merriam Webster An American Dictionary of the English Language. – London, Merriam-Webster, 1961. – 654 p.
- Мионов В. И. Специфика развития промышленной интеграции в Российской Федерации // Экономический вестник Ростовского государственного университета. – 2007. – Т. 5, № 4, ч. 3. С. 21 – 25.
- Энгельгардт В. А. Интегрализм – путь от простого к сложному в познании явлений жизни / В. А. Энгельгардт // Вопросы философии. – 1970. – № 11. – С. 103 – 115.
- Сафронов В. Интеграция и стратегические цели социально-экономического развития стран СНГ // Российский экономический журнал. – 1996. – № 2. С. 64 – 68.
- Попов А. А. Трансфертное финансирование в концепциях эффективности корпоративной интеграции: Монография / Под науч. ред. В. В. Гаврилова. – Воронеж: Воронеж. гос. ун-т, 2003. – 174 с.
- Пилипенко А. А. Стратегічна інтеграція підприємств: механізм управління та моделювання розвитку: Монографія. – Х.: ВД «ИНЖЕК», 2008. – 408 с.
- Философский энциклопедический словарь / Под ред. В. Н. Садовского. – М.: Инфра-М, 1998. – 840 с.
- Кручинин Л. А. О возможных условиях заключения ценовых соглашений в группе взаимосвязанных предприятий / Кручинин Л. А. Сморгонский А. В. // Экономика и математические методы. – 2003. – Т. 39. – № 1. – с. 23 – 32.
- Горбатов В. М. Конкурентоспособность и циклы интегрированных структур бизнеса: Монография. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2006. – 592 с.
- Буторина О. Дифференциация и интеграция в промышленности: Теория и практика развития: Монография. – М.: Наука, 2002. – 212 с.